

DAVLAT QARZI VA IQTISODIY XAVFSIZLIK

Kalit so'zlar: Davlat qarzi, iqtisodiy xavfsizlik, moliyaviy majburiyatlar, qisqa va uzoq muddatli qarzlar, defolt, inflyatsiya.

Davlat qarzi ko'plab mamlakatlar oldida turgan asosiy muammodir. Uning darajasi va tuzilishi mamlakatning iqtisodiy xavfsizligiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu maqolada biz davlat qarzining iqtisodiy xavfsizlikka qanday ta'sir qilishini ko'rib chiqamiz va bu boradagi turli mualliflarning fikrlari va tadqiqot natijalarini taqdim etamiz.

Davlat qarzi – bu davlatning ichki va xorijiy kreditorlar oldidagi majburiyatlari yig'indisidir. U qisqa muddatli va uzoq muddatli bo'lishi mumkin va uning darajasi ko'pincha mamlakatning moliyaviy sog'lig'ining ko'rsatkichi sifatida ishlatiladi. Qarzning yuqori darajasi moliyaviy qiyinchiliklarni ko'rsatishi mumkin, ammo ba'zi hollarda rivojlanishni moliyalashtirish va ijtimoiy dasturlarni amalga oshirish kerak bo'lishi mumkin.

Davlatning iqtisodiy xavfsizligi uning manfaatlarini himoya qilish va barqaror rivojlanishni ta'minlash qobiliyatini nazarda tutadi. Iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlovchi omillardan biri bu davlat qarzi darajasidir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ortiqcha qarzlar iqtisodiyot uchun salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Iqtisodchi Devid Romer o'zining «Makroiqtisodiyot» kitobida «davlat qarzining yuqori darajasi defolt xavfini oshirishi mumkin, bu esa o'z navbatida iqtisodiy xavfsizlikka tahdid soladi», deb ta'kidlaydi. Uning fikricha, «qarz kritik darajaga yetganda, investorlar hukumatga ishonchini yo'qotishi mumkin, bu esa foiz stavkalarining oshishiga va sarmoyaning qisqarishiga olib keladi. Bu ayanchli tsiklni yuzaga keltiradi: qarzning ko'tarilishi sarmoyaning kamayishiga olib keladi, bu esa iqtisodiy vaziyatni yomonlashtiradi va qarz olishga bo'lgan ehtiyojni oshiradi» [1, c. 672].

Yana bir tadqiqotchi, iqtisod professori Jozef Stiglits o'z ishida «Davlat qarzining yuqori darajasi inflyatsiya va valyuta devalvatsiyasiga olib kelishi mumkinligini» ta'kidlaydi. U o'zining «Tengsizlik: bizni qanday ajratadi» nomli kitobida «Hukumatlar byudjet taqchilligini qoplash uchun pul bosish yo'liga o'tishlari mumkin, bu esa o'z navbatida inflyatsiyaga olib keladi. Bu iqtisodiy xavfsizlikka tahdid soladi, chunki inflyatsiya aholining xarid qobiliyatini pasaytiradi va ijtimoiy taranglikning kuchayishiga olib keladi» deb ta'kidlaydi [3, c. 11].

Iqtisodchi Amartya Sen o'z ishida yuqori davlat qarzining ijtimoiy oqibatlariga e'tibor qaratadi. Uning ta'kidlashicha, «e'tiborli qarz majburiyatlari ta'lim va sog'liqni saqlashga ijtimoiy xarajatlarning qisqarishiga olib kelishi mumkin, bu esa fuqarolarning hayot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bu iqtisodiy xavfsizlikka qo'shimcha xavf tug'diradi, chunki ta'lim va sog'liqni saqlashning past darajasi mehnat unumdorligini va mamlakatning raqobatbardoshligini pasaytiradi» [2, c. 431].

Ko'pgina tadqiqotlar davlat qarzi darajasi va iqtisodiy xavfsizlik o'rtasidagi bog'liqlikni tasdiqlaydi. Masalan, Jahon banki tomonidan 2020-yilda o'tkazilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, «qarz darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlar iqtisodiy inqirozlarni boshdan kechirish ehtimoli ko'proq». Tadqiqot mualliflari «barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun davlat qarzining barqaror darajasi yalpi ichki mahsulotning (YaIM) 60 foizidan oshmasligi kerak» degan xulosaga kelishdi [4, c. 179].

XVJ «global davlat qarzi 2029-yilga borib jahon YaIMning 100% ga yetishi mumkinligi» haqida ogohlantirib, hukumatlarning fiskal barqarorligi va obligatsiyalar bozorlarining barqarorligiga shubha uyg'otadi.

Shunday qilib, biz qarzning yuqori darajasi defolt xavfi, inflyatsiya va davlat barqarorligi va rivojlanishiga tahdid soladigan ijtimoiy oqibatlarga olib kelishi mumkin degan xulosaga keldik. Turli mualliflar barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash va fuqarolar manfaatlarini himoya qilish uchun davlat qarzini ehtiyotkorlik bilan boshqarish zarurligini ta'kidlaydilar. Global iqtisodiy

muammolar sharoitida davlat dasturlarini moliyalashtirish zarurati va davlat qarzi darajasini nazorat qilish o'rtasidagi muvozanatni topish muhim ahamiyatga ega. Samarali moliya siyosati qarz yukini kamaytirish va iqtisodiyotning tashqi ta'sirlarga chidamliligini oshirish chora-tadbirlarini o'z ichiga olishi kerak.

Литература

1. Высшая макроэкономика: учебник / Дэвид Ромер. – Москва: Издательский дом ВШЭ, 2015. – 854 с.
2. Сен А. Идея справедливости /Амартия Сен; пер. с англ. Д. Кралечки на; науч. ред. перевода В. Софронов, А. Смирнов. — М.: Изд-во Института Гайдара; Фонд «Либеральная Миссия», 2016. – 520 с.
3. Стиглиц Д.Е. Цена неравенства. Чем расслоение общества грозит нашему будущему: (перевод английского) / Д.Е. Стиглиц – Москва: Эксмо, 2015. – 512 с.
4. Чекушина Т. В. Государственный долг и экономическая безопасность России / Т. В. Чекушина // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Инженерные исследования. — 2007. — № 2. — С. 164–175.
5. МВФ предупреждает, что глобальный государственный долг может достичь около 100% мирового ВВП к 2029 году [Электронный ресурс]. URL: <https://www.coindesk.com/ru/markets/2026/04/15/the-imf-just-repriced-the-macro-backdrop-for-bitcoin-with-a-global-debt-warning> (дата обращения: 19.04.2026).